

Téma dne: Vztahy NATO a Ruska

(Z vystoupení poradce pro politické a ekonomické záležitosti Ministerstva zahraničí USA Williama Harrise na semináři v Poslanecké sněmovně ČR v Praze 25. dubna 1998)

Budu hovořit o vztazích mezi NATO a Ruskem. Hovořím jako člověk, který pracuje v NATO, ale zároveň v americké misi v NATO, proto můj pohled bude víceméně pohledem americkým, nereprezentuji tady celou organizaci.

Je zřejmé, že vztahy Rusko - USA a vztahy Rusko - NATO jsou velice důležité. Musíte si totiž uvědomit, že na světě existuje v současné době jen jediná země, která může způsobit USA radikální nenapravitelné škody. My toto nebezpečí nevidíme v současné době jako reálné, ale ten potenciál tam existuje. A to je jeden důvod, proč bereme naše vztahy s Ruskem zcela vážně. Když se podíváme na Rusko v kontextu od roku 1989, bereme v úvahu několik historických poučení z tohoto století, především z druhé světové války, zvláště způsob, jak jsme řešili vztahy s Německem v obou světových válkách.

Na konci první světové války jsme Německo izolovali a za to jsme o 15 let později museli zaplatit velmi vysokou cenu. Na konci druhé světové války jsme se pokusili o něco jiného. Rozhodli jsme se, že Německo zapojíme do programu rekonstrukce Evropy, do Marshallova plánu. To se osvědčilo mnohem lépe. A my se na postsovětské Rusko díváme právě z perspektivy těch dvou historických poučení, která pro nás byla nesmírně důležitá. Myslím si, že je proto velmi důležité, abychom v rámci zahraniční politiky Rusko zaangažovali, abychom jej neizolovali.

Chceme totiž Rusku nabídnout místo ve světové politice, pokud bude Rusko na takovou úroveň připraveno. Pokud bude připraveno hrát podle pravidel, která akceptujeme my na Západě a také vy zde. Myslím, že postsovětské Rusko musí projít ještě určitým vývojem, než bude moci tuto roli sehrát, ale v žádném případě bychom nemohli podporovat politiku izolace, stavět je do nevýhodné pozice, činit je odstrkovaným partnerem. Je naším zájmem, aby na politické scéně sehrálo Rusko pozitivní roli. To mě vede také k přístupu, který jsme zavedli vůči Rusku ze strany NATO.

Minulý rok v květnu byl sepsán protokol o spolupráci s Ruskem. Vznikla Stálá společná rada NATO a Rusko. Je to organizace, v níž se členové NATO mohou setkávat se zástupci Ruska v Bruselu. Tato rada se schází už téměř rok. Myslím, že stojí za to říci, co ten ustavující akt vlastně znamená a co nikoli.

Slibuje spolupráci mezi NATO a Ruskem v 19 oblastech, např. při prevenci konfliktů, ale i specifické věci, jako šíření zbraní, jaderná bezpečnost, spolupráce v oblasti vědy a životního prostředí, boj proti terorismu nebo obchod s drogami. Je to tedy poměrně specifické. Ustavující akt znamená, že se země budou kontaktovat na úrovni ministrů zahraničí a obrany, dvakrát za rok se scházejí a o těchto věcech spolu diskutovat. Totéž platí i o velitelích ozbrojených sil. Také vytváříme další výbory a podvýbory, které se na tomto fóru scházejí a diskutují o naléhavých otázkách.

Rusové byli vyzváni k tomu, aby vytvořili misi v rámci centrály NATO s velvyslancem, byl to pan Čurkin, velice zajímavý člověk, který přijel do Bruselu s tím, že chce vytvořit způsob jednání s Aliancí. Jednou se snažil být velice tvrdý, jindy se snažil žertovat, prostě zkusil si několik různých rolí a ukázalo se, že nejlepší je jednat vážně a rozumně. Nyní je velvyslancem pan Kysljak, který je mnohem pragmatičtější a vážnější. Tato spolupráce funguje. Musím říci, že mě stále překvapuje, když vstupují na zasedání Severoatlantické rady a slyším tam ruštinu, nebo slyším-li ruského generála, který si stěžuje, nebo který říká, že NATO by mělo dělat něco jinak, tak je to velice zajímavý pocit.

Jedna z věcí, k níž jsme se ve vztahu s Ruskem zavázali, ale kterou jsme ještě nerealizovali, bylo vytvořit výměnné programy v oblasti vojenské. Například jsme chtěli vytvořit ruskou misi ve velitelství SHAPE, na tom se zatím pracuje, je to jenom trochu komplikované, protože Rusové nemají velitelství, které by bylo takovou analogií SHAPE.

Akt nedává Rusům žádné hlasovací právo při hlasování. Jsou tedy slyšeni, ale nemají právo hlasovat ani právo veta. To je velmi důležité třeba pro Českou republiku, protože vy máte čerstvé zkušenosti s Rusy z nedávné doby, proto si myslím, že vás uklidní, když budete vědět, že Rusové nemají právo ovlivňovat hlasování Aliance.

Také jsme Rusům vysvětlili, že nemají právo hlasovat v otázkách týkajících se České republiky, Polska a Maďarska. Rusové totiž chtějí vědět, jak budou rozmístěny síly nebo jaderné zbraně NATO. Zajímá je také infrastruktura NATO. **Nemáme žádné důvody, abychom rozmísťovali jaderné zbraně na území nových států,** to jsme jasně vyjádřili už v ustavujícím aktu. Museli jsme Rusy ujistit, že **neplánujeme rozmístění sil NATO na vašem území.**

Znamená to tedy, že ČR bude mít druhořadou obranu v důsledku existence Rusů? Ne. Jakožto Aliance jsme se v roce 1991 rozhodli pro změnu doktríny. Přešli jsme od velkých bitevních linií po celé Evropě k jinému postupu, protože se změnila situace. My bychom mohli bránit území ČR tak, že bychom vysílali naše jednotky na vaše území. **S Rusy se budou diskutovat projekty modernizace infrastruktury, železnice, letišť, ropovodů apod. Do těchto projektů budeme investovat a předpokládáme, že se svolením vaší vlády se bude moci na těchto projektech podílet i v ČR. Protože právě tyto investice by umožnily, aby pomoc do ČR přišla včas od členů Aliance.** Ale žádné jednotky trvale rozmístěny na vašem území nebudou. To je důležité také pro Rusy. V ustavujícím aktu je řada myšlenek, z nichž jedna je věnována zastáncům tvrdé linie v Rusku. Ano, budete se moci účastnit zasedání Severoatlantické rady, ale nebudete mít právo veta. **Rusko musí vytvořit základ pro nové vztahy se svými sousedy.** Politika zastrašování se neosvědčila. Rusové už zřejmě pochopili, že je pro ně dobré vytvářet si dobré vztahy se svými sousedy, např. s vámi na bázi vzájemného respektu, uznání územní celistvosti. To je skutečně nová myšlenka pro některé lidi v ruské vládě.

Rusové by si měli zajistit stabilitu na svém území, to bude dobré i pro ně. Jestliže se podaří zajistit stabilitu tím, že se tři země stanou členy bezpečnostních organizací v Evropě, bude to dobré i pro Rusko, protože to bude jedna z věcí, na kterou Rusové nebudou muset myslet. Také si myslím, že je tam určité poselství pro reformátory: tím je fakt, že dveře na západ jsou otevřené.

Ti z nás, kteří jsou členové NATO, a pro naše účely tam zahrnují i ČR, by se rádi za Rusko angažovali. Podle našich pravidel, jsou to ale dveře, kterými může Rusko jenom projít, tzn. jde o respektování lidských práv, tržní politika, demokracie, uznávání územní

celistvosti okolních států, tzn. řešení sporů dialogem. Já myslím, že pokud tato pravidla budou splněna, tak vznikne zcela nové Rusko. Neříkám, že se to stane přes noc, ale to je budoucnost, kterou pro Rusko vidíme.

Máme odpovědnost v NATO, jakožto organizace, abychom zaangažovali Rusko. V první řadě je to sledovat určitá omezení. Rusové budou tlačit na to, aby limity vlivu byly posunuty. **I když je chceme zapojit, nechceme jim dovolit, aby jejich vliv byl velký.** A Rusové tomu rozumí. Je to jako tanec. V Bruselu máme Rusy, kteří jsou jako tykadla, a zkoušejí, kde ta hranice bude, a my jsme od toho, abychom tu hranici určili. A to se děje.

Dalším úkolem je **zapojit Rusy do procesu budování důvěry a spolupráce**, protože není nutné, aby si mysleli, že jsou nebezpeční. Naším požadavkem je, aby s námi zasedli ke stolu a pomohli nám vypracovat scénáře, které pak budou tlumočit v Moskvě. Je to v jejich zájmu. **Každá členská země NATO má za úkol vyvinout své vlastní bilaterální vztahy s Ruskem.**

Vím, že v ČR bude narážet na odpor u mnoha lidí, budou-li se navazovat nové široké vztahy s Rusy. Měli jste s nimi 45 let blízké svazky a ta zkušenost není nejlepších. Nicméně chtěl bych vás vyzvat k tomu, abyste měli otevřenou mysl, protože vaším cílem je, abyste rozvinuli vztahy s Ruskem při plném vědomí vlastní pozice. Zatím máte prostřednictvím jiných organizací omezenou možnost a není to nic, co by se dalo porovnat s přímým jednáním s Ruskem. Je to ovšem věc vaší vlády, vy se musíte rozhodnout.

Chtěl bych vám jakožto členům parlamentu zdůraznit několik bodů: Ve všech členských zemích NATO existuje velmi silná stranická podpora NATO. Ovšem není to nic, co by se těch stranických záležitostí týkalo, je to věc nadstranická. Neznamená to, že by NATO čas od času nevzbuzovalo pochyby a kontroverze, ale všichni souhlasí s tím, že NATO za to stojí. A v této souvislosti jsem byl velmi **potěšen výsledkem hlasování ve vašem parlamentu**, a viděl jsem, že **tento konsenzus, který je běžný v členských státech, se již zde vyvíjí**, i když v NATO ještě nejste. **NATO není žádný politický fotbal, je to příliš životně důležité.** Chtěl bych tedy říci, že jste prokázali stupeň politické dospělosti, který je historický.

V současnosti neexistuje žádná věrohodná hrozba vůči NATO a tuto situaci můžeme ztratit nedbalostí. Vy jako politici musíte vést veřejnost k tomu, aby změnila názor ve prospěch chápání důležitosti NATO. Vím, že vzhledem k vaší nedávné historii se to může jevit jako varovný signál, takováto role pro vládu. Existuje totiž bod, kdy se veřejné mínění může změnit v propagandu. To je ovšem hranice, kterou nechceme překročit, ale je úlohou vlády, aby ovlivňovala veřejné mínění. Doufám, že o tom budete s voliči hovořit zejména mimo území hlavního města. Vy, kteří jste schválili vstup ČR do NATO a do Evropské unie, musíte být velice opatrní s vyklíkováním „historický krok“ na všechny strany.

Setkal jsem se s mnoha mladými lidmi od vás, se studenty. Myslím, že teď mají mnozí lidé větší pocit jistoty, více možností pro svůj osobní vývoj, pro národní prosperitu, než tomu kdykoli v historii této země bylo. Když se nad tím zamyslíte, uvědomíte si, jaká je zodpovědnost za to, že tyto historické projekty se opravdu uskuteční. Za posledních osm let jste udělali obrovský skok. A chci vám říci, že USA jsou připraveny stát po vašem boku a chránit vaši bezpečnost i po dalších 50 let.

Byl jsem trochu překvapen, když se včera na dvou schůzích moji čeští přátelé ptali, zda budou USA hledět na útok na Prahu jako útok na Filadelfii. A já vám musím říci, že

odpověď je ano. A to je právě smyslem NATO. V roce 1948 se toto stalo zdrojem věrohodnosti, abychom takovýmto způsobem odradili SSSR, aby udělal něco proti nám. Náhradou budeme požadovat závazky ČR vůči Spojeným státům a ostatním členským zemím. To, co vy nám přinášíte o Rusech do NATO k našim stolům, je jedinečné. My se těšíme na setkání s ruskou delegací a samozřejmě také na připomínky, které velvyslanec Kovanda a velvyslanci z dalších dvou zemí mohou přinést. Vy o Rusech mnoho víte a nám to velmi pomůže k tomu, bychom je pochopili. Tedy vaše připomínky týkající se vztahu NATO a Ruska jsou vítány.

Existují strategické důvody pro rozšíření NATO, a ty jsou následující: Za posledních 50 let jsme zjistili, že v zóně NATO už nevznikla možnost války, prostě spory mezi členy Aliance se neřešily válečně, proto to byla bezválečná zóna. To se týká např. sporu mezi Tureckem a Řeckem. Pokud si myslíte, že NATO jako organizace nějak souvisela s tím, že jste se v určité zóně těšili určité stabilitě, tak se samozřejmě začnete ptát, zda by tato bezválečná zóna nemohla být větší. Proto jsme se začali kontaktovat se zeměmi, které projevíly zájem o členství v Alianci. Řekli jsme, že vezmeme ty tři státy, které jsou nejlépe připraveny na to, stát se členy Aliance, a dáme jim tu možnost. Myslím, že i ony by měly mít šanci stát se součástí této stabilní prosperující zóny.

Prosazujeme tím americké zájmy? Ano, samozřejmě. Ale tady nejde o žádné prodeje vrtulníků. Tady jde o stabilitu v Evropě. Protože pokud nás toto století něco naučilo, je to fakt, že **pokud se Evropa stane nestabilní a vznikne válka, jsme do té války zataženi, a to velice brzy.** My bychom se prostě takové situaci chtěli vyhnout, stejně tak jako vy. Takže ano, prosazujeme také svoje zájmy, ale tím zájmem je stabilita.

Řada lidí v Rusku je proti rozšíření NATO. Já si nedovedu představit, proč by průměrný Rus měl jásat nad tím, že se NATO rozšiřuje. Ale také si nemyslím, že ruská veřejnost se v zásadě k tomu rozšíření staví negativně. V Rusku se pracuje na řešení řady problémů. Ti co Rusko vedou, jasně chápou, že NATO není hrozbou, my jsme obrannou aliancí. Myslím, že to, co oni tam říkají, je produktem padesátileté propagandy, která se snažila NATO demonizovat, portrétovat ho jako agresivní, útočnou, nebezpečnou vojenskou alianci. Ale to není pravda. Je důležité, aby Rusko bylo členem diskusí a bylo zaangażováno, a my na tom usilovně pracujeme. Obavy z jaderného útoku Rusů, nebo protipatření, neříkám, že to je nemožné, ale není to pravděpodobné. Ale v době, kdy bude Rusko zaangażováno, bude toto nebezpečí minimální.

Přesvědčili jsme Rusy, že rozšíření je přijatelné. Myslím si, že ustoupili o krok a teď se staví proti druhému kolu rozšiřování. Nevíme ještě, koho budeme podporovat při vstupu do NATO, ale asi k tomu něco řekneme na summitu Washingtonu v dubnu 1999. A zdali bychom přizvali baltické země, aby přistoupily k NATO? Ano, pokud k tomu bude v Alianci souhlas, tak to uděláme. Finsko zatím nepožádalo o členství. Rozhodneme se s našimi partnery, a když získáte členství, pak i s vámi. A žádné veto pro Rusy zde není. Samozřejmě budeme brát v úvahu jejich názor. Doufáme, že pro Moskvu přestane být rozšiřování problémem. Samozřejmě to nebude ihned.

(PEM)